

Vem vill ta över?

-De företagsamma
40-talisterna går snart i pension.

företagarna[®]

Juli 2003

Vem vill ta över?

**-De företagsamma
40-talisterna går snart i pension.**

Rapporten är författad av *Sofia Linder*, ekonom på Företagarna

Innehållsförteckning

Sammanfattning och slutsatser	5
Inledning	7
En åldrande befolkning	7
Småföretagen är viktiga	7
Dåligt entreprenörsklimat	8
Stor risk för massutslagning av företag	11
Var fjärde företagare är 40-talist	11
Tolv procent av företagarna lägger ned	12
Vart tionde företag riskerar att försvinna	13
Vad händer när företagaren vill dra sig tillbaka?	15
Generationsskifte, försäljning eller nedläggning?	15
Värdering av företaget	17
Finansiering vid övertagande	17
Skatter slår hårt	18
Mötesplatser efterlyses	18
Att ta över ett befintligt företag	19
Den ”nya” företagaren	20
Nyföretagandet måste öka	20
Den typiska nyföretagaren	20
Kvinnliga företagare på frammarsch	20
Invandrarföretagarna – en framtidsgrupp	21
Ungdomars inställning till företagande	21
Sex av tio råder den yngre generationen	21
Arbeta självständigt och förverkliga idéer	21
Svårt att vara ledig	22
Vad kan förhindra massutslagning av företag?	23
God planering och framförhållning – är A och O!	23
Kraftfulla politiska reformer måste till	23
Referenser	27

Sammanfattning och slutsatser

40-talisternas kommande pensionsavgångar kommer att göra tydliga avtryck på arbetsmarknaden och svensk ekonomi. Diskussionerna som förts om den åldrande befolkningen har främst varit koncentrerade på den stora arbetskraftsbrist som förutses inom offentlig sektor. Den demografiska problematiken och dess konsekvenser måste tas på allvar. Om inte regering och riksdag snabbt vidtar åtgärder riskerar 40-talisternas stora pensionsavgångar att slå hårt mot vår tillväxt och välfärd. Arbetskraftsinvandring och förhöjd pensionsålder nämns som tänkbara verktyg för att lösa den framtida bristsituationen. Det som framför allt behövs är dock bättre förutsättningar för lyckosamma ägarskiften av företag och en radikalt förbättrad entreprenörskaps- och småföretagarpolitik. Sverige behöver ett gott klimat för individer att starta, driva och utveckla företag i.

Den demografiska utvecklingen är mer bekymmersam än vad som målats upp. Det finns en stor och viktig grupp som kommit i skymundan – landets företagare. Företag med färre än 50 anställda står för en tredjedel av landets totala sysselsättning och spelar en viktig roll för svensk tillväxt. 40-talisterna är en stor och företagsam grupp och av landets företagare är var fjärde född på 40-talet. Det är en betydligt större andel än 40-talisternas andel bland övriga sysselsatta. I samband med 40-talisternas pensionsavgångar kommer cirka 180 000 företagare att ställas inför någon form av ägarskifte varav var fjärde avser att lägga ned företaget. Ägarskifte är en komplicerad process och det är vanligt att företagaren inte börjar tänka på och planera ägarskiftet förrän det är omedelbart förestående. Erfarenheten visar att var tredje ägarskifte misslyckas, vilket leder till att företaget läggs ned eller går i konkurs en snar tid efter ägarskiftet. En bakomliggande orsak är att de varit dåligt planerade.

En Sifo-undersökning som vi inom Företagarna låtit göra under våren 2003, och som omfattar 5 000 företagare med färre än 50 anställda, visar att 90 000 företag riskerar att försvinna i samband med den stora pensioneringsvågen de kommande 10–12 åren. Många företag skulle kunna leva vidare liksom skattemässiga komplikationer undvikas om företagarna i ett tidigt skede började tänka på vilken form av ägarskifte de vill se när det är dags att trappa ned eller pensionera sig.

Det är inte bara den demografiska utvecklingen som oroar. Sverige har i dag ett lågt nyföretagande och hamnar även långt efter när det gäller den entreprenöriella aktiviteten vid internationella jämförelser. Till detta kommer en hög konkursgrad. Oroväckande är också att det är krångligt, riskfyllt och olönsamt att starta och driva företag. Bilden förmörkas ytterligare av att många storföretag genomgår omfattande strukturrationaliseringar samt flyttar verksamhet till låglöneländer eller länder med bättre skattevillkor. Kombinationen av den demografiska utvecklingen, lågt nyföretagande och svag entreprenöriell aktivitet liksom rationaliseringar inom storföretagen kan komma att slå mycket hårt mot sysselsättningen, liksom mot vår tillväxt och välfärd inom en nära framtid.

Att 180 000 företagare går i pension de kommande åren behöver inte leda till att 90 000 företag försvinner om det finns individer som tar över efter dem.

Vad får 40-talisternas stora pensionsavgångar för konsekvenser? Vad tänker sig företagarna för typ av ägarskifte; generationsskifte eller försäljning? Avser de att lägga ned sin verksamhet? Finns det barn som vill ta över? Har vårt land ett tillräckligt näringsrikt entreprenörs- och företagarklimat för att individer ska vilja bli företagare? Hur ser viljan ut i den yngre generationen till att starta, driva och ta över företag? Vad kan göras för att förhindra en massutslagning av 90 000 företag? Det är några frågor denna rapport ger svar på.

- Var fjärde företagare är född på 40-talet.
- 40-talisternas pensionsavgångar kommer att leda till cirka 180 000 ägarskiften.
- 90 000 företag riskerar att försvinna.
- 45 000 företagare planerar att lägga ned direkt vid sin pension och 45 000 ägarskiften kommer sannolikt att misslyckas.
- Minst 160 000 arbetstillfällen går om intet om 90 000 företag försvinner.
- Drygt var tredje företagare vet inte hur de skulle hitta en köpare av företaget vid en eventuell försäljning.
- Sverige har i dag ett alldeles för dåligt entreprenörsklimat och svagt nyföretagande.
- Sex av tio företagare rekommenderar den yngre generationen att bli företagare.

Om ett stort antal företag försvinner på grund av att de läggs ned eller att ägarskiften misslyckas påverkar det samhällsekonomin på många sätt. Dels genom att ett stort antal arbetstillfällen försvinner men också genom att värdefull kunskap och erfarenhet går förlorad. Lågt räknat innebär en förlust av 90 000 företag att 160 000 arbetstillfällen försvinner. Följande politiska reformer skulle mildra effekterna av 40-talisternas pensionsavgångar:

Underlätta överlåtelse:

- Slopas arvs- och gåvobeskattningen.
- Inför skattesubventionerat sparande för anställda – företagarkonton.
- Inför rullande reavinster, möjlighet att skjuta reavinstbeskattningen framför sig vid investering i onoterat företag.
- Se över reavinstbeskattningen vid försäljning av näringsfastighet.
- Skapa mötesplatser för säljare och köpare av företag.

Underlätta nystart:

- F-skattesedel till alla som vill starta företag.
- Konkurrensutsatt offentlig sektor, mer privata initiativ inom vård, skola och omsorg.
- Ge entreprenörskapet större tyngd inom utbildningssystemet.
- Jämställ socialförsäkringssystemet för anställda och företagare.
- Slopas fåmansbolagsreglerna, de så kallade 3:12 reglerna.

Och inte minst:

- Skapa ett gynnsamt entreprenörs- och företagarklimat för individer att starta, utveckla och driva företag i.

Riskvilligt kapital i tidiga skeden är också avgörande för start av nya företag och en trång sektor för tillväxten av såväl nya som befintliga företag.

Ett stort ansvar ligger på företagarna själva. De måste ta sig tid att tänka igenom företagets framtid i samband med nedtrappning eller pensionering.

Företagarna själva bör:

- Sköta företaget så att det är attraktivt att sälja.
- Upprätta ägarstrategier.
- Se ett framtida ägarskifte som sitt livs investering.
- Planera ägarskiftet i god tid.
- Tidigt engagera en eventuell yngre generation.
- Vara öppna och affärsmässiga och skapa bra beslutsunderlag vid överlåtelse inom familjen.
- Föra över kunskap till efterträdaren.
- Anlita rådgivare.

Vi inom Företagarna, och andra näringslivsorganisationer, har också en viktig roll att fylla genom att informera om vikten av att planera ägarskiften men även i rollen att påverka beslutsfattare om att det måste skapas bättre förutsättningar för överlåtelse och nystart av företag.

Inledning

En åldrande befolkning

Under 40-talet föddes väldigt många barn i Sverige. När den generationen börjar gå i pension minskar antalet personer i arbetsför ålder markant. Enligt beräkningar i SCB:s befolkningsprognos minskar antalet personer i denna grupp från 2009 och denna utveckling fortsätter fram till 2040. Det är en konsekvens av att vi förväntas leva längre men också föda färre barn. När 40-talets stora barnkullar når 65 års ålder ökar antalet ålderspensionärer radikalt. I dag är 17 procent av Sveriges befolkning över 65 år. År 2015 beräknas andelen uppgå till drygt var femte svensk och år 2040 förväntas hela en fjärdedel av befolkningen nått pensionsåldern. Det är en utveckling som utgör ett hot mot både vår tillväxt och välfärd. En betydande arbetskraftsbrist väntas som bedöms bli extra bekymmersam inom vissa yrkeskategorier, exempelvis inom vård, skola och omsorg. Inom lärarkåren, där medelåldern är högst, förutses en brist på cirka 55 000 lärare fram till 2015. Även småföretagen förutser en ökad brist på arbetskraft den närmaste tioårsperioden. Nära hälften av företagarna har anställda som går i pension och fyra av tio räknar med betydande rekryteringsproblem.¹ Dessutom leder de stora pensionsavgångarna till att allt färre på arbetsmarknaden ska försörja allt fler och att efterfrågan inom vårdsektorn kommer att öka. Arbetskraftsinvandring, förhöjd pensionsålder samt ökade insatser att få in de individer som i dagsläget hamnat utanför arbetsmarknaden har förts fram som åtgärdsförslag för att mildra konsekvenserna. Problemet med den åldrande befolkningen slår inte enbart hårt inom vissa yrkeskategorier. Det finns en viktig grupp som hamnat utanför diskussionen – landets företagare. 40-talisterna är en stor och företagsam grupp och idag är var fjärde företagare född på 40-talet. Motsvarande andel bland övriga anställda på arbetsmarknaden är åtta procentenheter lägre, 18 procent.

Omkring 180 000 företagare kommer att gå i pension inom en snar framtid, vilket inte skulle utgöra något bekymmer om det funnits individer som var beredda att ta över. Men hela 90 000 företag riskerar att stängas igen till följd av att företagarna vid pensionering antingen lägger ned verksamheten direkt eller att ägarskiftet misslyckas. Denna rapport belyser problematiken som är vanlig i samband med ägarskiftet och framhåller nödvändiga åtgärder som skulle kunna mildra vår dystra prognos.

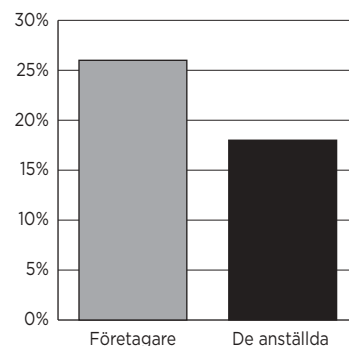
Småföretagen är viktiga

Småföretagen har stor betydelse för svensk ekonomi och under det senaste decenniet har den ökat än mer. Sverige har i dag 675 600 privata företag varav 670 100 har färre än 50 anställda. Småföretagen utgör 99,2 procent av samtliga företag och står för drygt hälften av sysselsättningen inom den privata sektorn. Av den totala sysselsättningen står småföretagen för en tredjedel och företag med fler än 50 anställda samt offentlig sektor för vardera en tredjedel.

Antal anställda	Företag, %	Privat sektor	
		Sysselsatta, %	BNP-bidrag, %
0-49	99,2 *	52	40
50-199	0,6	15	20
200-	0,2	33	40

Källa: Företagarna, *Fakta om små och stora företag 2002*.

Andelen 40-talister bland företagare och anställda generellt sett

Källa: Företagarnas beräkningar utifrån SCB:s AKU-statistik och NUTEK.

¹ Företagarna, *Morgondagens yrkesutbildning – och småföretagens kompetensbehov*.

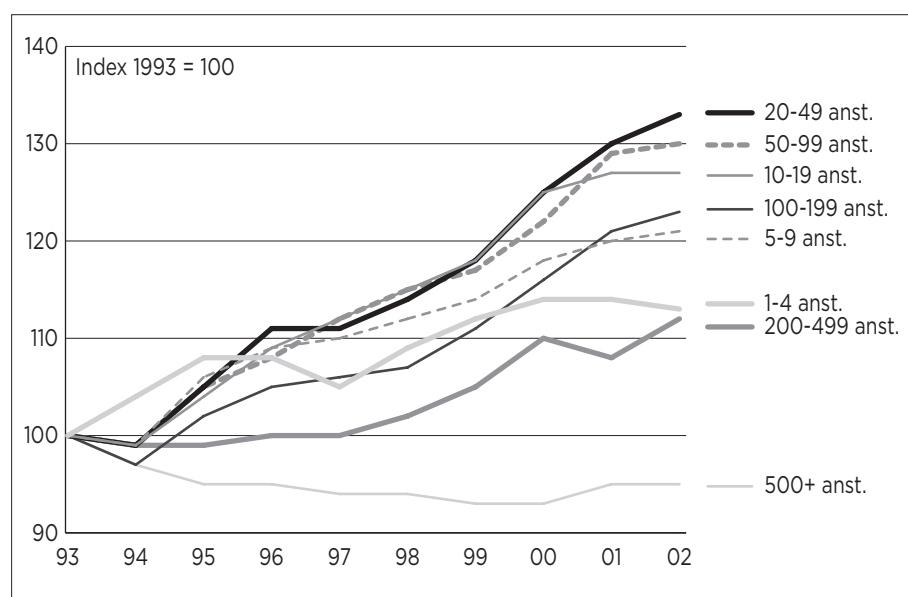
Tabell 1:

99,2 procent av Sveriges företag har färre än 50 anställda

* varav soloföretagarna står för 70,1 procent.

Småföretagen skapar sysselsättning

Småföretagens betydelse som sysselsättningsskapare har ökat under 1990-talet då storföretagen genomfört omfattande rationaliseringar och personalneddragningar. Nya arbetstillfällen skapas framför allt genom etablering av och tillväxt inom små fristående företag. Brutto står denna kategori, som endast har ett arbetsställe², för inte mindre än 45 procent av det årliga sysselsättningstillskottet. Andelen av nettot är än högre; hela 63 procent³ ökar ytterligare om gruppen småföretag med flera arbetsställen inkluderas, enligt Davidsson mfl som undersökt småföretagens roll som sysselsättningsskapare⁴. De fann också att två tredjedelar av småföretagens bidrag till sysselsättningen skedde genom expansion i existerande arbetsställen medan den sista tredjedelen skapades genom nyetableringar. Trots att småföretagen står för merparten av sysselsättningstillväxten är tillväxten per fristående företag föga imponerande. Det är genom sitt stora antal som småföretagen är betydelsefulla för sysselsättningsutvecklingen.

Källa: Företagarnas beräkningar utifrån SCB:s företagsstatistik.

Ett annat belägg för betydelsen av småföretag är en regional tillväxtstudie som Företagarnas Karl-Johan Bergström gjort. Han har studerat den starka tillväxten under perioden 1998–2000 och funnit att sex län drev upp tillväxten⁵. Det som främst skiljde dessa snabbväxande län från de övriga var en snabb omvandling mot en kunskapsintensiv tjänstekonomi med många småföretag. Andra ekonomiska faktorer och nyckeltal som ytterligare skiljer de båda länsgrupperna åt är att i de snabbväxande länen hade relativt många nya företag startats upp (särskilt i tjänstebranscher) och lagts ned samt att tjänsteföretagen framför allt startats upp av högutbildade. Tillgången till forskning och utveckling var vidare cirka 2,5 gånger större, marknadsförsörjningen var hög och produktionen skedde ofta inom geografiskt avgränsade områden (så kallade klustermiljöer) där befolkningstätheten är hög. De övriga normalväxande 15 länen uppvisade inte dessa drag i samma utsträckning utan dominerades av tillverkningsindustri och offentlig sektor⁶.

Dåligt entreprenörsklimat

Småföretagen har sålunda blivit allt viktigare för svensk sysselsättning, och deras betydelse för den ekonomiska tillväxten har ökat. Det finns dock strukturella problem i det svenska näringslivet som inte är avhängiga den demografiska utvecklingen. Den genomgripande strukturomvandlingen bland storföretagen kombinerat med låg entreprenöriell aktivitet i form av få nya företag och svag tillväxt i befintliga företag får allvarliga negativa konsekvenser. Internationellt sett har Sverige

² Ett arbetsställe är en lokal eller adress där företaget bedriver verksamhet. Alla aktiva företag har minst ett arbetsställe, men ett företag kan bestå av flera arbetsställen.

³ Bruttosiffran avser småföretagens andel av antalet nya arbetstillfällen som skapats medan nettot avser den totala sysselsättningsförändringen, det vill säga varje år försvinner ett antal arbetstillfällen.

⁴ Davidsson, P. och Delmar, F., *Tillväxt i små och nya – och något större och mognare – företag.*

⁵ Under 1998–2000 växte den svenska ekonomin i genomsnitt med 4,2 procent per år. I Stockholms län, Uppsala län, Östergötland, Jönköpings län, Västra Götaland och Skåne växte ekonomin med i genomsnitt 5,3 procent per år samtidigt som övriga 15 län "endast" nådde upp till en historiskt genomsnittlig tillväxttakt om två procent.

⁶ Företagarna, *Ett fåtal län bakom den sena 90-talets tillväxtboom.*

i dag ett oroväckande lågt nyföretagande och hamnar långt ned i olika rankinglistor över entreprenörsklimat. I Sverige startas det i genomsnitt 36 000 nya företag per år. Beräkningar från NUTEK visar att nyföretagandet skulle behöva öka med cirka 10 000 företag årligen fram till 2010, enbart för att kompensera för bortfallet av arbetstillfällen som de stora företagens strukturrationaliseringar ger upphov till. Dessutom är konkursgraden hög jämfört med andra länder. Inom EU är det enbart Luxemburg som har en högre konkursgrad. Dessa faktorer påvisar en låg tillväxttakt i antalet nya företag i en situation där vi behöver än fler för att ersätta 40-talisternas pensionsavgångar.

Land	Nya företag/befintliga företag, %
Tyskland	15,7
Irland	14,2
Spanien	13,3
Portugal	13,2
Finland	12,3
Frankrike	11,6
Grekland	11,0
Storbritannien	10,9
Holland	10,2
Belgien	8,4
Island	8,2
Sverige	8,2
Italien	8,1
Schweiz	7,5
Österrike	7,4
Liechtenstein	7,4
Danmark	6,5

Källa: NUTEK, *Ett starkt entreprenörskap*.

Entreprenörskap är en nödvändig drivkraft i en växande ekonomi. En viktig förutsättning är att det finns individer som är beredda att satsa tid, möda och besparingar på att utveckla egna och andras idéer till att bli lönsamma företag. Sverige hamnar långt efter när det gäller den entreprenöriella aktiviteten.

Enligt en stor internationell studie, Global Entrepreneurship Monitor (GEM)⁸ för år 2002, uppvisar Sverige totalt sett en lägre entreprenöriell aktivitet än många andra länder. Vi hamnar först på 31:a plats av 37 och aktiviteten är högre i samtliga nordiska länder än i Sverige. Andelen individer av den totala befolkningen i arbetsför ålder (18–65 år) som startat eller är på väg att starta företag uppgår i snitt till tolv procent i de undersökta länderna⁹. I Sverige är det motsvarande fyra procent av befolkningen som är engagerade i entreprenöriella aktiviteter jämfört med tio procent i USA. Samtidigt är Sverige det land som satsar mest i världen på forskning och utveckling i förhållande till BNP¹⁰. I Sverige investeras betydliga resurser i utbildningssystemet och inom kunskapsekonomin. Kommersialiseringen av idéer är dock relativt låg och ger därmed en låg avkastning på gjorda investeringar. Att vårt land halkat efter på det entreprenöriella området hänger samman med att vi i en högre grad än andra länder domineras av stora företag och en stor offentlig sektor. Denna dominans har bidragit till att skatter och regler liksom löner anpassats efter de stora företagens och den offentliga sektorns behov. Det har i sin tur medverkat till att framväxten av en dynamisk småföretagsstruktur hindrats. GEM-rapporten tar upp en mängd intressanta samband och resultat. Några faktorer som nämns till Sveriges nackdel är att vi har en svag befolkningstillväxt och åldrande befolkning, att kvinnorna är underrepresenterade i företagandet (i de 37 länderna startar kvinnor företag dubbelt så ofta som i Sverige i

Både nytillkomst och utslagning av företag är nödvändiga; om endera eller båda förhindras blir ekonomin instabil och slutar växa.

Tabell 2:

Nystartade företag som andel av den befintliga företagsstocken i olika europeiska länder.

Karaktäristiska egenskaper hos en entreprenör⁷:

Självtillit, förmåga att tillvarata möjligheter, kreativitet, vilja att ta risker och handlingskraft.

⁷ NUTEK, *Ett starkt entreprenörskap*.

⁸ Global Entrepreneurship Monitor (GEM), *2002 Executive Report*. Det är den mest omfattande internationella studien av entreprenöriella aktiviteter. Rapporten baseras på 114 000 intervjuer i 37 länder. Dessa länder står för 65 procent av den totala arbetskraften samt 92 procent av världens sammanlagda BNP. Den första studien genomfördes 1999.

⁹ Företag yngre än 42 månader.

¹⁰ OECD, *Main Science and Technology Indicators 2001/1*.

*The Theory of Economic
Development / Schumpeter*

*"Ekonomisk tillväxt": det rutin-
mässiga ekonomiska kretsloppet
– den "naturliga" ökningen i
produktionen av varor och tjäns-
ter som en följd av befolknings-
tillväxt och ökade ekonomiska
resurser.*

*"Ekonomisk utveckling": resulta-
tet av entreprenörskap, det vill
säga företagarverksamhet base-
rad på någon form av ny kombi-
nation (ny produkt, eller process,
ny organisation, ny marknad,
eller ny leverantör).*

snitt). Sverige har en stor och hämmande offentlig sektor, ett komplext skattesystem med höga nivåer, trögrörlig arbetsmarknad med höga lönekostnader samt en låg andel invånare med eftergymnasial utbildning. Dessutom halkar vi efter när det gäller hur individer uppfattar möjligheterna att starta företag liksom deras motivation och förmåga att starta företag enligt GEM-rapporten.

Den svaga världskonjunkturen avspeglas i GEM:s index för entreprenöriella aktiviteter, där 17 av 28 länder uppvisar en nedgång mellan 2000 och 2002. Sverige tillhör dock de länder där entreprenörskapet minskat mest mellan de två åren. Ju fler företag som startas desto bättre förutsättningar skapas för nya storföretag att växa fram, och landets sårbarhet för ekonomisk nedgång minskar.

Branscher som består av enbart ett fåtal stora företag uppvisar en större ryckighet i konjunktursvängningarna över tiden än sådana som har många företag i varierande storlek. Dessutom visar GEM-rapporten att den entreprenöriella aktiviteten i ett land driver på tillväxten med en eftersläpning om cirka två år. Därför måste det till en kursändring när det gäller svensk småföretagar- och entreprenörskapspolitik. Det är dags att med kraft skapa goda möjligheter för individer att starta, ta över, driva och utveckla företag i Sverige.

Stor risk för massutslagning av företag

Var fjärde företagare är 40-talist

Beräkningar utifrån såväl SCB:s arbetskraftsundersökning som en omfattande enkätundersökning från NUTEK visar att var fjärde företagare i landet är född på 40-talet¹¹. Det innebär att ett stort antal ägarskiften av företag kommer att genomföras framöver. Med ägarskifte avses här generationsskifte, försäljning till anställda, utomstående personer eller företag samt marknadsnotering. Dåligt planerade och misslyckade ägarskiften är en av de vanligaste orsakerna till konkurser och företagsnedläggningar. Givet att företagarna går i pension vid en ålder av 65 år kommer var fjärde företag med färre än 50 anställda att ställas inför ett ägarskifte under tidsperioden 2005 till 2014. Det motsvarar knappt 180 000 företag. Det kan komma att slå väldigt hårt mot vissa län. I Uppsala län är det så många som var tredje företagare som är född på 40-talet medan drygt var femte företagare i Södermanlands län är det.

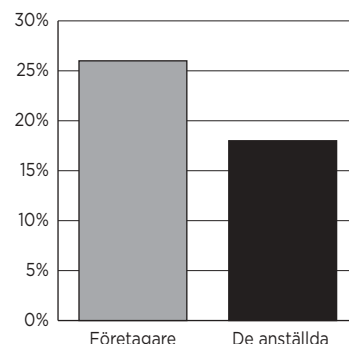
Län	Andel 40-talister, %
Uppsala län	32
Dalarnas län	31
Kronobergs län	30
Hallands län	30
Värmlands län	29
Västerbottens län	29
Blekinge län	28
Kalmar län	28
Skåne län	28
Västernorrlands län	28
Gävleborgs län	28
Stockholms län	27
Norrbottens län	27
Jönköpings län	27
Riket	26
Gotlands län	26
Östergötlands län	25
Örebro län	24
Västra Götalands län	24
Västmanlands län	23
Jämtlands län	23
Södermanlands län	22

Källa: Företagarnas beräkningar utifrån SCB:s AKU-statistik samt NUTEKs enkät *Företagens villkor och verklighet 2002*.

Fyra av tio företagare i Sverige är över 50 år medan motsvarande andel i övriga Europa uppgår till var tredje företagare¹². Enligt en omfattande Sifo-undersökning som vi inom Företagarna genomfört under våren 2003 skulle den demografiska bilden kunna vara än värre. Denna visar att hälften av landets företagare är över 50 år. Dock har vi i våra beräkningar i denna rapport fokus på 40-talistgenerationen.

Vår undersökning visar att den höga medelåldern är mest bekymmersam inom branscherna samfärdsl (till exempel taxi och annan kommunikation) och uppdragsverksamhet (tjänsteföretag som i första hand vänder sig till andra företag, till exempel reklambyråer, revisorer). I dessa branscher är 58 procent respektive 56 procent av företagarna över 51 år. Övriga privata tjänster (företag som främst

Andelen 40-talister bland företagare och anställda generellt sett

Källa: Företagarnas beräkningar utifrån SCB:s AKU-statistik och NUTEK.

Tabell 3:

Andelen 40-talister bland företagarna

¹¹ Företagarnas beräkningar utifrån SCB, Arbetskraftsundersökningen 2002 och NUTEK:s *Företagens verklighet och villkor 2002* – En enkätundersökning till företag med 0-49 anställda som besvarats av 13 799 företag.

¹² Johansson, S-E och Falk, M., *Ägarskiften i företag*.

vänder sig till konsument) uppvisar en betydligt lägre medelålder än uppdrag-sverksamhet. Inom övriga privata tjänster är 44 procent av företagarna 51 år eller äldre. Inom hotell och restaurang är medelåldern lägst, enbart tre av tio företagare är över 51 år.

Tolv procent av företagarna lägger ned

Att en fjärdedel av företagarna vill gå i pension inom de närmaste åren skulle inte behöva medföra några svåra samhällsekonomiska konsekvenser. Problemen uppstår först om det inte finns andra individer som är beredda att ta över företagen. Detta är relativt vanligt utanför tätorterna, där exempelvis många lanthandelsbutiker lagt ned då det inte funnits någon köpare när företagarna pensionerat sig. I samband med vår Småföretagsbarometer¹³, som omfattar 5 000 företagare med 0–49 anställda, har frågor ställts om när företagaren tänkt gå i pension och vilket slags ägarskifte som denne bedömer är realistiskt.

Tabell 4:

Realistiskt ägarskifte i samband med företagarens pension, procent

	Solo-företagare	Företagare 1-49 anst.	Storlek		
			1-4	5-19	20-49
Generationsskifte	18	18	17	21	22
Försäljning till anställda	7	13	11	17	14
Försäljning till svenskägt företag	17	21	22	20	21
Försäljning till utlandsägt företag	1	1	1	2	2
Marknadsnotering	1	1	1	1	0
Nedläggning	30	12	16	2	1
Annat, vad...?	8	9	8	12	9
Tveksam, vet ej	18	24	23	25	30

Källa: Företagarna och SIFO.

Undersökningen visar att hela tolv procent av företagarna med upp till 49 anställda räknar med att lägga ned sin verksamhet när de pensionerar sig. Andelen är högst, 16 procent, bland dem med 1–4 anställda och väldigt låg bland företag med 5–49 anställda. Bland soloföretagarna, det vill säga de som saknar anställda, är det så många som tre av tio företag som planerar att avveckla företaget. Var fjärde företagare med anställda och var femte soloföretagare är tveksamma och har inte fundrat närmare på vad som kommer att hända. Det är oroväckande då dåligt planerade ägarskiften är en av de vanligaste orsakerna till konkurser och företagsnedläggningar. Tidigare undersökningar visar att var tredje ägarskifte misslyckas och leder till konkurs eller avveckling inom en snar tidsperiod efter skiftet¹⁴.

Lågt räknade beräkningar visar att 160 000 arbetstillfällen försvinner om 90 000 företag läggs ned. Det ger stora negativa samhällsekonomiska konsekvenser. Både genom att ett stort antal arbetstillfällen försvinner men också genom att värdefull kunskap och erfarenhet går förlorad.

Bland företagarna som har anställda är var fjärde tveksam till vilken typ av ägarskifte som kommer att ske i framtiden. 22 procent räknar med försäljning till annat företag och 18 procent med att den yngre generationen tar över. 13 procent förutser en försäljning av verksamheten till en eller flera anställda. I det öppna svarsalternativet som nio procent valde är det mest frekventa svaret försäljning till företag eller privatperson – och till den som betalar bäst. Även några kombinationssvar är framträdande som ”generationsskifte annars försäljning” samt ”försäljning annars nedläggning”.

¹³ Småföretagsbarometern presenterades den 8 april och 7 maj och omfattar 4 500 företag med 1–49 anställda samt en separat undersökning till 500 soloföretagare. Sifo har genomfört telefonintervjuer under veckorna 9–12 2003.

¹⁴ Exempelvis; Johansson, S-E och Falk, M., *Ägarskiften i företag*.

En indikation om hur det ser ut på branschnivå

För företagen med 1–49 anställda visar resultatet på branschnivå att; inom uppdragsverksamhet planerar hela 23 procent av företagen att lägga ned verksamheten vid pensionering jämfört med sju procent av företagen inom övriga privata tjänster. Det beror säkerligen på att många företag inom uppdragsverksamhet är starkt beroende av företagarens kunskap och kompetens. Lägst andel företagare som planerar att lägga ned vid pensionering återfinns inom hotell och restaurang, två procent.

Inom branscherna bygg och samfärdsel förutser hela var fjärde företagare att ett generationsskifte kommer att äga rum. Inom elektronikindustrin är det enbart sju procent som tänker genomföra ett generationsskifte. Det är även relativt få företag inom övriga privata tjänster och uppdragsverksamhet som räknar med det, 14 procent respektive tolv procent.

Inom elektronikindustrin räknar var tredje företagare med att sälja verksamheten och inom övriga privata tjänster är motsvarande andel var fjärde. Inom detalj- och sällanköpshandel är det bara 17 procent som förutser en försäljning.

Många företagare vet inte vilken form av ägarskifte som kan ses som realistiskt i dagsläget. Inom elektronikindustrin är var tredje företagare tveksam och inom byggsektorn och övriga privata tjänster har 28 procent respektive 26 procent inte tagit ställning till detta.

Vart tionde företag riskerar att försvinna

Om vi utgår ifrån att en tredjedel av de planerade ägarskiftena misslyckas och lägger samman den med de som planerar att lägga ned direkt vid pension ser vi att nästan 90 000 företag kommer att försvinna i samband med 40-talisternas pensionsavgångar¹⁵. Företagarnas Sifo-undersökning visar också en medelålder på 61

	Andel företag, %	Antal företag*	Totalt företagsbestånd*
Blekinge län	17	1 400	8 600
Dalarnas län	16	3 200	19 500
Uppsala län	16	3 200	20 000
Stockholms län	15	28 200	183 200
Kronobergs län	15	2 000	14 100
Norrbottnens län	14	2 500	17 700
Värmlands län	14	2 700	19 300
Hallands län	14	2 900	20 800
Kalmar län	13	2 000	15 700
Västerbottens län	13	2 400	19 100
Skåne län	13	10 800	86 100
Östergötlands län	12	2 800	23 000
Gotlands län	12	500	4 400
Västernorrlands län	12	2 000	16 600
Västmanlands län	12	1 700	14 600
Örebro län	11	1 900	16 800
Södermanlands län	11	1 700	15 300
Jönköpings län	11	2 200	20 200
Gävleborgs län	11	1 900	17 500
Västra Götalands län	10	11 800	112 900
Jämtlands län	10	1 000	10 200
Riket	13	89 200	675 500

Källa: Företagarna, SIFO och SCB.

Tabell 5:

Andelen företag av det totala företagsbeståndet som beräknas försvinna pga. pensioneringar

* avrundat till närmaste hundratal

¹⁵ Siffran är ändå lågt räknad eftersom vi utgår från att alla som i dagsläget säger sig vara tveksamma till vad som ska hända med företaget vid pensioneringen trots allt försöker genomföra någon form av ägarskifte.

år som tänkt pensionsålder vilket innebär att ägarskiftesproblematiken börjar ta fart redan nu. Dessa 90 000 företag som riskerar att försvinna de kommande 10–12 åren motsvarar 13 procent av Sveriges företagsbestånd. Utöver detta tillkommer alla årliga konkurser och företagsnedläggningar på grund av dålig lönsamhet. Andelen företag som kan antas försvinna skiljer sig mellan olika delar av landet. I Blekinge kan 17 procent av det totala företagsbeståndet komma att försvinna med 40-talisterna medan andelen bara är tio procent i Jämtland.

Vad händer när företagaren vill dra sig tillbaka?

Generationsskifte, försäljning eller nedläggning?

Det är ofta en komplicerad process som företagaren genomgår när han eller hon vill trappa ned eller sluta som företagare. Det är känslösamt att lämna över eller lägga ned verksamheten då företaget ofta blivit en del av den egna identiteten. Det krävs viss mental förberedelse då ett ägarskifte innebär att släppa kontrollen över sitt livsverk. Företagaren har kanske personal, kunder och leverantörer som han eller hon känner stort ansvar inför. Dessutom måste en rad beslut tas om vad som ska hända med företaget; är alternativet att lägga ned, genomföra ett generationsskifte eller sälja företaget? Och hur ska denna process genomföras? Till detta kommer det komplexa regelverket och den svenska skattestrukturen som lägger ytterligare hinder.

Motiven för ägarskiften är ofta personliga, finansiella eller privatekonomiska. Det vanligaste personliga skälet är överlåtelse på grund av ålder, det vill säga att företagaren vill trappa ned eller pensionera sig. Oftast är det relativt nybildade företag som säljs av renodlade finansiella skäl, främst orsakade av likviditetsproblem som svag lönsamhet, svårigheter att få lån, för litet startkapital etc.

Ibland tar ett ägarskifte några månader men oftast rör det sig om många års förberedelse. Ofta upplever företagarna att de har för ont om tid att tänka igenom ett framtida ägarskifte och de saknar ofta strategier för framtiden. Det är synd för sannolikheten för ett lyckat ägarskifte hänger nära samman med att företagaren tänker igenom frågor som vem som ska ta över och hur övertagandet ska finansieras. Systemet är dock inte bra om det förutsätter att man måste planera ett ägarskifte tidigt. Det ska kunna äga rum när det faktiskt är aktuellt.

”Det är ett livs planerande, en lång process.” En företagare om att lämna över släktföretaget till dottern.

Uppskattningsvis överläts fåmansföretag i dag cirka 10–20 år efter start eller övertagande och bedömningar pekar på att vi troligen går mot en genomsnittlig tid från start till ägarskifte på cirka 5–10 år¹⁶. Detta ökar vikten av att det skapas goda förutsättningar för ägarskiften av företag.

”Mina barn vill tyvärr inte ta över min verksamhet trots att jag försökt. Jag söker en köpare med ljus och lycka. Men det måste vara en seriös köpare för jag vill att mina fem anställda ska få en bra arbetsgivare. En baksida av en försäljning är att nästan hela förtjänsten skattas bort på mitt livsverk. Det känns som att slåss mot väderkvarnar.” Det säger en företagare i Företagarnas undersökning som precis börjat tänka på ägarskifte och vill gå i pension nu.

När en företagare väl bestämt sig för att sluta som företagare kan det ske på många olika sätt, och som tidigare nämnts i denna rapport är företagarna generellt sett dåligt förberedda.

Om företagaren har barn och de är villiga att ta över genomförs ofta ett generationsskifte inom familjen. Ett begränsat antal företag överlever dock den första generationen, än färre kommande generationer; ett vanligt talesätt säger att familjeföretagets livscykel sträcker sig tre generationer: den första generationen *förvärvar*, den andra *ärver* och den tredje generationen *fördärvar*. Varför det blir så beror på en mängd faktorer. Ofta kan familjeföretagarna vara för introverta och dåliga på att ta in utomstående kompetens. När ägandet är mer spritt mellan syskon ökar också risken för osämja och avundsjuka. Det kan även vara svårt att föra över ledningsansvar från den äldre till den yngre generationen.

Enligt SCB har två av tre av landets företag startats av företagaren själv, 28 procent genom köp/ärv/gåva och resterande genom avknoppningar från befintliga företag.

¹⁶ Johansson, S-E och Falk, M., *Ägarskiften i företag.*

Familjeföretag ägs eller kontrolleras ägarmässigt av en eller flera familjer, som också tar aktiv del i ledningen av företaget. De är av skiftande karaktär – allt från enskilda företagare till dynastier med flera generationer bakom sig. Enligt SCB är 96 procent av alla företag i Sverige familjeföretag.

Generationsskiften innebär ofta en lång, komplicerad och känslös process som måste få ta sin tid. Speciellt om det finns många barn med i bilden. Vem tar över? Vem är bäst lämpad och vill ta över? Hur ska barnet/-en skolas in? Finansiering? Hur ska syskon kompenseras? Hur ska den som tar över kompenseras för risken? Processen blir också snårig med skatteregler, arvs- och gåvoskatt. När det gäller generationsskiften kan det vara svårt att hålla isär familje- och affärsintressen.

Om företagaren har barn så kanske dessa inte är villiga att ta över familjeföretaget. De kanske ser företaget som föråldrat och i fel bransch eller avigsidorna av företagandet. Barn till entreprenörer som själva har fallenhet har kanske sina egna idéer och projekt att förverkliga. De kanske vill flytta till annan ort, utbilda sig eller ta anställning i annat företag.

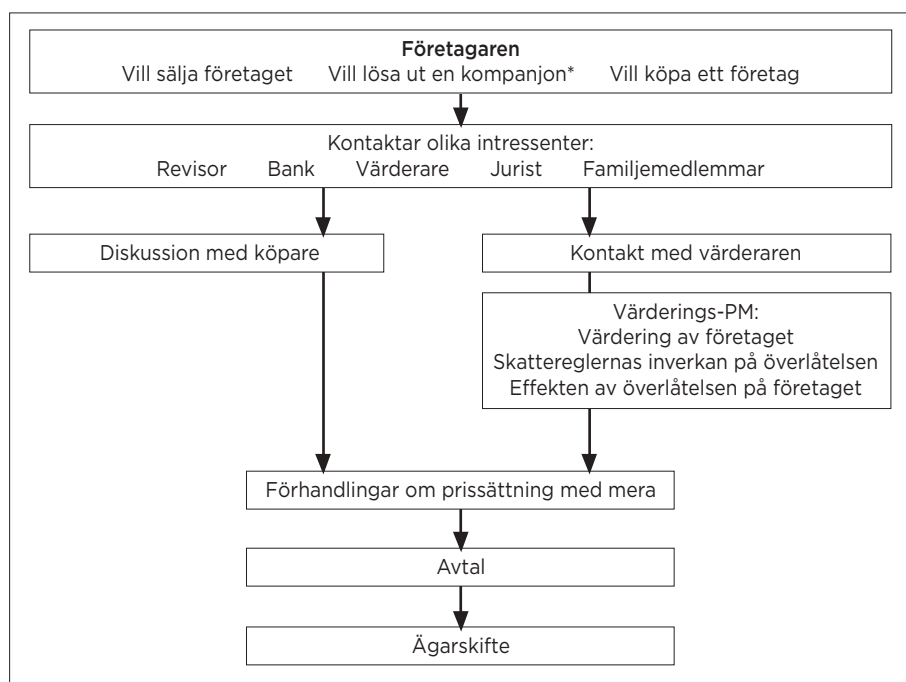
Om barnen inte vill ta över eller om företagaren inte har några barn genomförs i regel en försäljning av företaget när företagaren vill pensionera sig. Alternativet är en nedläggning, såvida det inte finns en eller flera kompanjoner med i bilden. Då startar processen med att hitta en lämplig köpare som är villig att erbjuda ett bra pris och som har intentioner att driva verksamheten vidare.

”En lång släkttradition gör företagandet till en filosofi. Filosofin, företagandet och personalen är det viktigaste. – Behåll filosofin, bryt mönstret och förnya.” Råd från en företagare som genomgått ett generationsskifte.

Men det kan vara svårt att hitta rätt köpare, speciellt om företaget verkar i glesbygden eller i branscher som inte är ”heta”. En del företagare har möjlighet att sälja till någon eller några anställda men andra måste inventera sitt kontaktnät alternativt vända sig till andra aktörer inom branschen eller konkurrerande företag. De kan också annonsera eller vända sig till företagsförmedlare – men tyvärr är det inte så lätt i dagsläget. Sifo-undersökningen som vi på Företagarna gjort visar att över en tredjedel, 36 procent, av företagarna inte vet hur de ska hitta en köpare vid försäljning av företaget.

Figuren nedan illustrerar en förenklad bild av hur ägarskiftesprocessen kan gå till vid försäljning till utomstående. Den kan i regel appliceras även på överlåtelse inom familjen.

Ägarskiftesprocessen vid överlåtelse utom familjen

* 76,5 procent av företagarna leder ensam företaget, 17,5 procent driver företaget tillsammans med en kompanjon och sex procent med fler än en kompanjon.

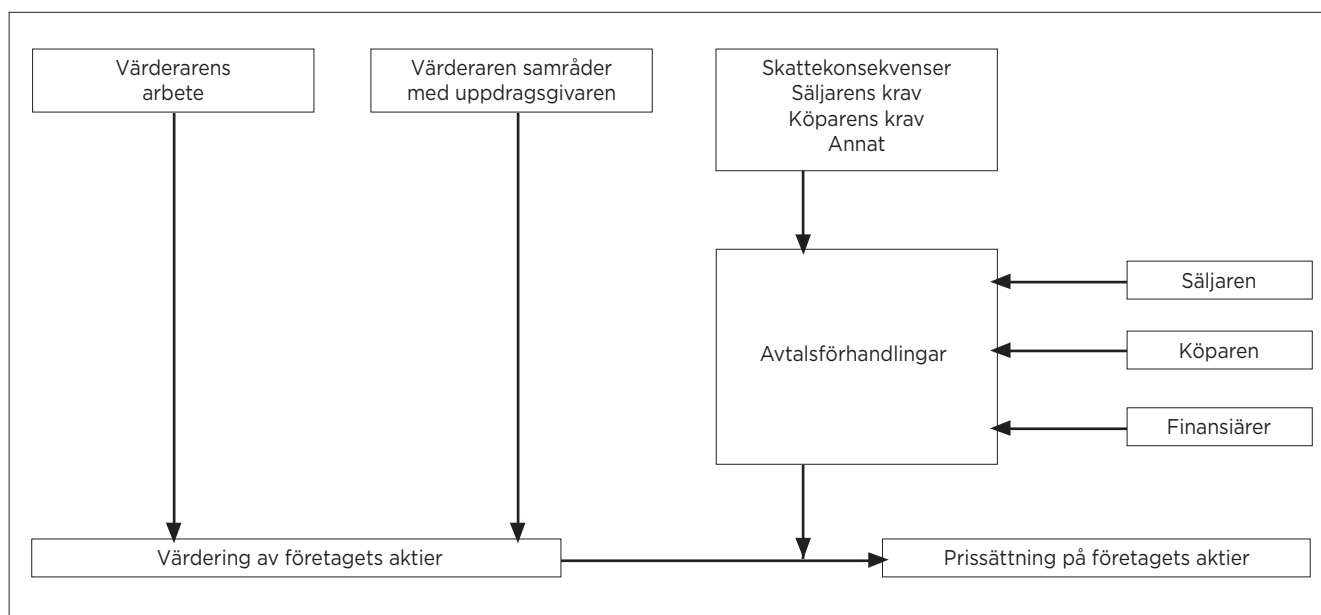
Källa: Magnus Hult, *Värdering av företag*.

Värdering av företaget

Oavsett om företagaren ska genomföra ett generationsskifte eller säljas till utomstående så blir värderingen av företaget i regel en omfattande procedur. I mångt och mycket påverkas den av faktorer som inom vilken bransch företaget verkar, och var företaget finns beläget, hur det är skött, omsättning med mera. Om företaget ska säljas till en familjemedlem vill företagaren ofta ha en låg värdering för att begränsa beskattningen samtidigt som han eller hon vill ha en hög värdering vid försäljning till utomstående. Kapitalintensiva företag är ofta lättare att värdera då värdena är mer konkreta än i kunskapsintensiva företag. Hur ska ägarens och medarbetarnas kunskap värderas? I dessa företag är det mer vanligt att anställda går in som delägare och sedan tar över.

Vi ska inte närmare gå in på denna komplexitet, men nedan visas en modell över hur värderingsprocessen kan gå till i korta drag.

Värderingsprocessen

Källa: Magnus Hult, *Värdering av företag*.

Finansiering vid övertagande

Finansieringen vid företagsköpet kan också bli en svårighet och sätta käppar i hjulet för såväl barn som utomstående som ska ta över. Bankerna är ofta restriktiva med lån till nya oprövade företagare och kräver personliga säkerheter utöver egna insatser, vilket kan göra det svårt och riskfyllt att ta över. Banker och andra kreditgivare bör i ökad grad agera så att företagets framtid inte äventyras när en ny ägare tar över.

"I tio år har jag försökt sälja mitt tillverkningsföretag. Köparen ska vara någon kunnig som vill driva företaget vidare. Mitt barn har aldrig varit intresserat av att ta över. Omkring 40–50 intressenter har under årens lopp ringt och besökt företaget. Att det inte blivit någon affär beror på flera orsaker. Några har inte förmått sina familjer att flytta till den lilla orten där företaget är verksamt. Andra har inte blivit beviljade lån i banken och några enstaka har inte fått mitt godkännande. Det har också kommit bud om att avveckla företaget men jag vill att det ska leva vidare eftersom kunskapen finns där samt att jag har kontrakt med vissa kunder samt känner omsorg för min personal". 74-årig företagare som letar köpare till sitt företag för att äntligen kunna få gå i pension¹⁷.

¹⁷ Karlström, Y., Arbetarbladet – Gestrike Affärer.

Skatter slår hårt

Sverige har världens högsta skattetryck, vilket verkar hämmande på arbete, investeringar och nyföretagande. Men skatterna är också besvärliga vid ägarskiftet. Det finns en rad skatter som är hämmande vid ägarskiftet, till exempel arvs- och gåvoskatt, uttagsbeskattning, reavinstbeskattning vid försäljning av företag och näringsfastighet. Dessutom finns det andra skatteregler som förmögenhetsskatt och fåmansbolagsregler som verkar hämmande vid såväl expansion av företag som framväxt av nya företag. Bakom varje företag finns en företagare som satsat sin arbetstid, sina pengar och sitt engagemang i företaget. Men dessa insatser beskattas väldigt hårt vid ägarskiftet. När det gäller ägarskiftet inom familjer riskerar den hårda beskattningen att dränera företaget på kapital och ge allvarlig negativ inverkan på företagets överlevnads- och expansionsförmåga. I rapportens sista kapitel nämns flera åtgärder på skatteområdet som vi inom Företagarna efterlyser för att underlätta överlåtelse och framväxt av nya företag.

En studie visar att skatterna sammantaget gjort det olönsamt för en entreprenör att äga, driva samt ärva ett företag under största delen av perioden 1970–2002. Författarna hävdar att fram till 1990-talets början var de sammanlagda skatteeffekterna vid generationsskiftet i det närmaste att betrakta som konfiskatoriska. Till följd av sänkt arvsskatt, framförallt 1992, minskade dock skatteeffekterna vid arv markant. De ser skattesystemets utformning som en huvudförklaring till bristen på nya, små och snabbt växande företag i Sverige och därmed också en huvudorsak till den låga ekonomiska tillväxten¹⁸.

”Skatteregler och förändring av regler gör generationsskiftet plågsamt jobbiga. Under ett antal år har jag fått och köpt 50 procent av aktiekapitalet från min mor. Jag är oroad hur det ska gå med övertagandet av övriga aktier. Om det skulle hända pappa något nu kunde det gå åt pipan. Jag skulle tvingas låna flera miljoner och det kan jag ju inte göra. Det kanske skulle bli 20 hundår, det är helt sjukt”¹⁹. Företagare som håller på att ta över efter sin far.

”Generationsskiftet måste få ta lång tid. Det gäller att passa på när det är skattemässigt möjligt. Jag kan ju inte säga att jag är 56 och du är 33 och pang tjong nu ska jag ha fem miljoner. Så funkar det inte.” Överlämnande företagare om skattesårigheterna vid generationsskiftet.

”Skynda långsamt och ha god framförhållning.” Tips från en företagare som förbereder ett kommande generationsskifte genom att i studentpresent till sina två söner ge dem 20 procent var av företaget.

Mötesplatser efterlyses

I dagsläget är det mycket svårt för företagare som vill sälja sitt företag att hitta potentiella köpare. Men det finns individer som vill ta över. Dock är det lika svårt för dem att hitta företag att ta över. Det finns i dag inte någon riktig marknadsplats där köpare och säljare kan hitta varandra. Det finns ett antal företagsförmedlare men inget bra fungerande system för att skapa kontakter mellan potentiella köpare och säljare. Enligt vår Sifo-undersökning är det hela 36 procent av landets företagare som inte vet vart de skulle vända sig för att hitta en köpare.

Var fjärde företagare uppger att de skulle vända sig till sitt kontaktnät av affärsvänner, kunder och leverantörer.

I det öppna svarsalternativet, som 15 procent av företagarna valde, är det mest framträdande svaret annonsering i press vilket var fjärde företagare av dessa svarade. Vidare angav var femte företagare i denna grupp att de skulle vända sig till andra företag inom branschen eller till en konkurrent.

¹⁸ Du Rietz, G. och Johansson, D., *Skatterna, företagandet och tillväxten*.

¹⁹ Andersson, E., Arbetarbladet – Gestrike Affärer.

Svarsalternativ	Andel företagare, %
Tveksam, vet inte	36
Mitt kontaktnät av affärsvänner, kunder och leverantörer	25
Annat, vad... ?	15
Företagsförmedlare	10
Branschorganisation	8
Anställd/a	7
Min revisor, redovisningskonsult	4
Min bank	0
Fondkommissionär	0
Almi företagspartner	0

Källa: Företagarna och SIFO.

Tabell 6:

Om du skulle vilja sälja ditt företag, vart skulle du vända dig för att hitta en köpare?

Flera alternativ möjliga. Procent.

Att ta över ett befintligt företag

Det finns flera fördelar med att ta över ett befintligt företag. Startsträckan minskar då det redan finns en affärsidé och ett varumärke att förädla. Dessutom finns det redan ett uppbyggt nätverk av kunder och leverantörer och ofta även personal att ta över. Ett företag som under ett antal år stagnerat med en oförändrad omsättning och antal anställda kan under en ny företagares ledning, med ny kunskap och erfarenhet, ändra karaktär och börja växa. Förädling av affärsidén och produkterna kan leda till att företaget både blir ett expansivt och ett ekonomiskt framgångsrikt företag. Fortsätter verksamheten som tidigare har ändock arbetstillfällena räddats. Många undersökningar visar att företagare inte vill växa av olika anledningar trots att förutsättningar finns. Det visar på att det finns en inneboende potential i många av landets småföretag!

Den ”nya” företagaren

Nyföretagandet måste öka

De starkaste drivkrafterna till att starta företag är viljan att få arbeta självständigt och förverkliga sina idéer. Det visar såväl ITPS:s nyföretagarstatistik som undersökningar riktade till unga företagare och till invandrarföretagare. Det är även den främsta anledningen till att företagarna skulle råda sina barn att bli företagare i Företagarnas Sifo-undersökning.

Regeringens mål – så som det formuleras enligt budgetpropositionen 2003 – är att 150 000 nya företag ska startas fram till 2006, vilket skulle innebära 37 500 per år. Det målet är alldeles för lågt satt. Beräkningar från NUTEK visar att uppskattningsvis 45 000 nya företag årligen skulle behövas fram till 2010 bara för att kompensera för de arbetstillfällen som de stora företagens strukturrationaliseringar ger upphov till. Till detta kan läggas tusentals nya företag som skulle behöva ersätta de företag som kommer att försvinna till följd av 40-talisternas stora pensionsavgångar.

Sveriges nyföretagande och entreprenöriella aktivitet är således alldeles för låg. Det är viktigt att nyföretagandet ökar och att individer blir mer benägna att se företagande som ett alternativ till anställning. Det behövs olika typer av individer inom alla branscher för att få fram guldkorn i form av tillväxtföretag som blir framtidens storföretag. Men hur ser då dagens nyföretagare – morgondagens ”hjärte” ut?

Den typiska nyföretagaren²⁰

”Den nyblivna företagaren är en svensk man i åldern 39 år med eftergymnasial utbildning. Innan företagsstarten hade han arbetat inom samma bransch i vilken han nu startat företag. Hans motiv till att starta företag var att få arbeta självständigt. Något stöd till start av näringsverksamhet (”starta eget-bidrag”) har han inte fått. Företaget är hans enda sysselsättning. Företaget bedrivs som enskild firma och är verksamt inom *finansiell verksamhet och andra företagstjänster* i Stockholms län.”

Den höga medelåldern bland nyföretagarna, 39 år, ligger för högt. Det är en effekt av att det i regel krävs eget kapital för att starta företag samt att det är lättare att starta företag då personen har yrkeserfarenhet och upparbetat kontaktnät.

Kvinnliga företagare på frammarsch

Bland landets företagare är var femte företagare kvinna, vilket är lågt internationellt sett. Även om det ser bättre ut bland de nystartade företagen, där andelen kvinnliga nyföretagare uppgår till 31 procent och andelen manliga till två tredjedelar, så är det lågt internationellt sett. Enligt GEM-rapporten som vi tidigare refererat till så startar kvinnorna i de 37 undersökta länderna företag i dubbelt så stor utsträckning som i Sverige. Det hänger samman med en stor offentlig sektor som i dag är den enskilt största arbetsgivaren för kvinnor i Sverige. Tillfällena att starta eget inom den egna yrkeskategorin blir därmed mycket begränsade. En större konkurrensutsättning med mer privata initiativ inom den offentliga sektorn skulle öppna för kvinnliga entreprenörer. I nyföretagandet dominerar männen inom alla branscher med undantag för *utbildning, hälso- och sjukvård samt andra samhälls- och personliga tjänster*. Inom dessa branscher har 53 procent av företagen en ledning bestående av endast kvinnor.

²⁰ ITPS (2002), *Nyföretagandet i Sverige 2000 och 2001*.

Invandrarföretagarna – en framtidsgrupp

Den ökande invandringen till Sverige under de senaste decennierna har gett avtryck i företagandet och i denna grupp finns en stor potential för framväxt av nya företagare. Tolv procent av landets företagare är födda utomlands och fyra procent respektive tre procent har en far eller mor som är född utomlands. I de nya företagen som startas har var femte företagare utländsk bakgrund och dessa startas främst inom branscherna *transport och kommunikation, varuhandel, reparationer samt restaurangverksamhet*. Lägst är andelen nyföretagare med utländsk bakgrund inom *tillverkning* (sex procent). De främsta motiven till företagsstart i den här gruppen är identiska med övriga nystartare, det vill säga viljan att få arbeta självständigt och förverkliga sina idéer. En Temo-undersökning från 2001²¹ med 300 intervjuer med företagare med invandrarbakgrund visar att sju av tio driver ett soloföretag (vilket överensstämmer med riksgenomsnittet), en fjärdedel har en till fem anställda och fyra procent av företagen fler än sex anställda. Företagen som drivs av en person med invandrarbakgrund är också relativt unga. Tre av fyra företag har funnits i högst två år, ett av fem har varit verksamt mellan tre och tio år och fem procent i över tio år. Bland landets företagare som är yngre än 35 år har var fjärde företagare invandrarbakgrund.

Ungdomars inställning till företagande

En undersökning från år 2001 ställd till ungdomar födda 1981–1984 visar att deras inställning till företag och företagande är positiv²². Fyra av fem tyckte helt eller delvis att människors företagsamhet måste uppmuntras mer och att de borde lära sig mer om företagande i skolan. Lika många uppgav att det är viktigt att det blir enklare att starta och driva eget företag. Ungdomarna blev också tillfrågade om olika förändringars betydelse för att skapa nya jobb i Sverige. Åtta av tio ansåg att det är viktigt att småföretag lättare kan växa sig stora och tre av fyra att det blir lättare att starta företag.

Barn bör redan från förskolan uppmuntras att utveckla sin kreativitet och elever i skolan bör få möjlighet att utveckla sin uppfinningsrikedom. Det är bra om skolan visar på att det finns alternativ till att vara anställd. Ett nära samarbete mellan skola och arbetsliv stärker individer och visar på de många möjligheter som arbetslivet ger. Det skulle ge viktig näring till kommande generationer företagare.

Sex av tio råder den yngre generationen ...

Svarsalternativ	Företagare, 1–49 anställda, %	Soloföretagare, %
Ja	61	64
Nej	26	24
Tveksam, vet inte	13	12

Vi har även frågat företagarna i vår Sifo-undersökning om huruvida de skulle råda sina (eventuella) barn till att bli företagare. Svaren visar att sex av tio skulle råda sina barn samtidigt som var fjärde inte skulle göra det och 13 procent var tveksamma. Mest positiva till företagandet som livsstil är företagarna inom tjänstesektorn där sju av tio råder den yngre generationen att bli företagare. Lägst andel återfinns inom samfärdsel och tillverkningsindustrin med 48 procent respektive 53 procent.

Arbeta självständigt och förverkliga idéer

Möjligheten att få arbeta självständigt och chansen att få förverkliga sina idéer är de främsta skälen till att företagarna skulle råda barnen att bli företagare, 41 pro-

Tabell 7:

Om du har eller hade haft barn skulle du råda dem att bli företagare?

²¹ Svenskt Näringsliv (2001). Temo-undersökning: *Invandrarföretagare om att starta, driva och expandera företagande i Sverige*.

²² Svenskt Näringsliv (2001). *Radars undersökning 2001*. (2266 intervjuer.)

cent respektive 15 procent. Det är också de motiv som nyföretagarna anger som de främsta motiven till företagsstart enligt ITPS:s nyföretagarstatistik. Var tredje företagare valde det öppna svarsalternativet och här dominerar fullständigt begreppet *frihet*. Andra frekventa motiv till att de skulle råda den yngre generationen att bli företagare är att det är en *bra livsstil, ett kreativt sätt att leva, roligt, intressant, spännande och utmanande. Glädje, stimulerande, flexibelt och möjlighet att påverka själv* är andra framträdande svar. *Möjligheten att tjäna pengar* upplevs inte som ett motiv till att starta företag, vilket säger en hel del om det svenska företagarklimatet. För att få fler att vilja bli företagare måste det löna sig ekonomiskt. Något som också avspeglas som det främsta skälet till varför företagare avråder sina barn att bli företagare.

Tabell 8:

Vilket är det främsta skälet till att du skulle råda dina barn att bli företagare?

Svarsalternativ	Företagare, 1-49 anställda, %	Soloföretagare, %
Arbeta självständigt	41	52
Annat, vad... ?	32	16
Chans att förverkliga sina idéer	15	18
Större flexibilitet i arbetstider	5	10
Tveksam, vet inte	4	4
Möjligheter att tjäna pengar	3	2
Bra företagarklimat	0	0

Källa: Företagarna och SIFO.

Svårt att vara ledig

Var fjärde företagare uppgav att de inte skulle råda den yngre generationen att bli företagare. Det enskilt främsta motivet är att det är svårt att vara ledig och koppla bort företaget, det angav var fjärde företagare i denna grupp. Fyra av tio företagare valde det öppna svarsalternativet. Bland dessa svar är bilden inte lika entydig som frihet var bland de positiva företagarna. Återkommande svar är dock att företagandet *tar för mycket tid* och att *familj och fritid blir lidande, mycket jobb till liten förtjänst, höga skatter, för stora risker ekonomiskt, risk för stor i förhållande till vinsten, komplext regelverk och för stor administrativ börda*. Andra framträdande svar var: *otrygghet, osäkerhet, osäker politik, för höga personalkostnader och dåligt socialt skyddsnät för företagare*. Att det inte lönar sig ekonomiskt att driva företag fanns även som eget svarsalternativ och var det främsta skälet för tolv procent.

Tabell 9:

Varför inte? Vilket är det främsta skälet till att du skulle avråda dina barn att bli företagare?

Svarsalternativ	Företagare, 1-49 anställda, %	Soloföretagare, %
Annat, vad... ?	39	25
Svårt att vara ledig och koppla bort företaget	21	23
Lönar sig inte ekonomiskt	12	25
Dåligt företagarklimat	11	7
För krångligt regelverk	10	8
Bättre att vara anställd	4	11
Tveksam, vet inte	3	3

Källa: Företagarna och SIFO.

Vad kan förhindra massutslagning av företag?

God planering och framförhållning – är A och O!

För att undvika en massutslagning av företag under de närmaste 10–12 åren måste både företagarna och politikerna ta itu med problemet. Det största problemet i samband med ägarskiften är att alltför få företagare ägnar frågan någon större uppmärksamhet förrän skiftet är omedelbart förestående. Hela var fjärde företagare vet inte vad de ska göra med företaget vid pensionen, enligt vår Sifo-undersökning. Ofta har företagaren inte tagit sig tid till att fundera på vad som händer med företaget när han eller hon blir sjuk, hastigt avlider, vill pensionera sig eller göra någonting annat. Dessutom är ofta starka känslor förknippade med ägarskiften eftersom företagaren många gånger lagt ned hela sin själ i företaget.

Många problem och skattemässiga komplikationer kan undvikas med god framförhållning och planering. Generationsskiften är i regel skattemässigt krångliga och dyra. Dessutom kan det vara svårt att hålla isär familje- och affärsintressen i processen; lösningar som är rättvisa för barnen är inte alltid bra för företaget. Kvalificerad rådgivning är oftast nödvändig. Det tar mycket tid i anspråk för att begränsa skatteeffekterna av ett ägarskifte – tid som i stället kunde ha använts för produktiva insatser i företaget. Med god framförhållning och planering kan företagaren undvika många av problemen. Men utan kraftfulla politiska reformer kommer ändå 10 000-tals företag att slås ut på grund av pensioneringar.

Det är alltså av avgörande betydelse att överlåtaren är medveten om behovet av att förbereda ägarskiftet i god tid samt att successivt slussa in efterträdaren i verksamheten. För lyckosamma ägarskiften är det viktigt att efterträdaren får tid att lära känna företagskulturen (dess filosofi) samt intressenter som kunder, leverantörer och bankkontakter. Det är också bra om den tidigare ägaren har möjlighet att finnas med som stöd under en inledande tidsperiod efter överlåtelsen, till exempel på konsultbasis.

Företagarna själva bör:

- Sköta företaget så att det är attraktivt att sälja.
- Upprätta ägarstrategier.
- Se ett framtida ägarskifte som sitt livs investering.
- Planera ägarskiftet i god tid.
- Tidigt engagera en eventuell yngre generation, men vara lyhörd för om den inte vill.
- Vara öppna och affärsmässiga och skapa bra beslutsunderlag vid överlåtelse inom familjen.
- Föra över kunskap till efterträdaren.
- Anlita rådgivare.

Kraftfulla politiska reformer måste till

Ett stort ansvar vilar sålunda på företagarna själva att ta en aktiv roll i planeringen och genomförandet av ägarskiften.

Att skapa goda förutsättningar för ägarskiften och för individer att starta, utveckla och driva företag i Sverige är en av regeringens absolut viktigaste uppgifter. Politiska reformer som omedelbart måste till för att mildra effekterna av 40-talisternas stora pensionsavgångar är att:

Underlätta överlåtelse:

Slopa arvs- och gåvobeskattningen

Generationsskiften skulle underlättas om arvs- och gåvobeskattningen helt slopades, alternativt kunde skjutas upp så länge näringskapitalet behålls i företaget. I dagsläget försämras förutsättningarna för företaget drastiskt i samband med generationsskiften. Medel som skulle kunna användas till investeringar och expansion går i stället till staten. Vid många generationsskiften finns det dessutom ofta flera barn som ska kompenseras, vilket tillsammans med skatteeffekterna kan dränera företaget på kapital. Skatteuttaget bör också sänkas i samband med överlåtelse.

Inför skattesubventionerat sparande för anställda – företagarkonton

Inför en möjlighet för löntagare att skjuta upp beskattningen på en viss del av tjänsteinkomsten som senare investeras i ett företag. Om individer kan spara en del av sin inkomst till skattemässigt fördelaktiga villkor på ett så kallat företagarkonto kan det utgöra en bra grundplåt för individen att starta eller ta över ett företag. Det skulle underlätta för anställda att ta över och driva företaget vidare när ägaren går i pension.

Inför rullande reavinster

Företagare som säljer delar av eller hela företag bör tillåtas att skjuta reavinstbeskattningen framför sig, under förutsättning att vinsten av försäljningen investeras i annat onoterat företag. Det skulle leda till att nytt kapital förs över till andra småföretag och ger dem expansionskraft.

Se över reavinstbeskattning vid försäljning av näringsfastighet

I dag tillhör reavinstreglerna vid försäljning av näringsfastighet de mest komplicerade i det svenska skattesystemet. Reavinstreglerna leder till att olika avdrag och avsättningar alltid ska ligga kvar i inkomstslaget näringsverksamhet i stället för i inkomstslaget kapital. Det medför högre skatte- och avgiftsuttag med inlåsnings-effekter som följd.

Skapa mötesplatser för säljare och köpare av företag

Det är svårt för en företagare att enkelt hitta en köpare av sitt företag samt krångligt för den som vill ta över och köpa ett befintligt företag. Det finns en del aktörer, t.ex. företagsförmedlare, på marknaden men alldeles för få. Eftersom det inom en snar framtid kommer att bli en explosion av företag som vill sälja sina verksamheter måste fler arenor skapas där företagare och köpare kan mötas.

Underlätta nystart:

F-skattседel till alla som vill starta företag

Det måste gå snabbare och vara mindre krångligt att bli beviljad F-skattседel, som är en förutsättning för att starta företag.

Konkurrensutsatt offentlig sektor, mer privata initiativ inom vård, skola och omsorg

Offentlig sektor står för 55 procent av ekonomin. Det är en alldeles för stor andel, vilket motverkar entreprenöriella aktiviteter eftersom det tränger undan utrymmet för privata initiativ. Vård, skola och omsorg bör öppnas upp ytterligare för privata aktörer. Det är en nödvändighet om tjänster med hög kvalitet ska kunna levereras till rimliga priser i framtiden. Offentlig sektor är den största arbetsgivaren för kvinnor och en konkurrensutsättning skulle betydligt öka möjligheterna för kvinnor att starta företag.

Ge entreprenörskapet större tyngd inom utbildningssystemet

Det finns ett starkt positivt samband mellan hur stor andel av befolkningen i ett land som har eftergymnasial utbildning och graden av entreprenöriella aktiviteter. Sverige behöver fler individer med eftergymnasial utbildning. Satsningar på utbyggnad av antalet högskoleplatser är viktiga, men också att utbildningarna håller hög kvalitet. Utbildningssystemet kan också spela en viktig roll genom att långsiktigt medverka till förbättrade attityder till entreprenörskap och företagande. Det är viktigt att skolan väcker intresse för entreprenörskap och att formerna för samverkan mellan skola och näringsliv utvecklas både för lärare och elever.

Jämställ socialförsäkringssystemet för anställda och företagare

Arbetsmarknaden måste bli mer flexibel och det ska vara lättare att pendla mellan anställning och att vara företagare. För att individer ska våga växla mellan anställning och att vara egen måste skillnaderna mellan att vara egen och anställd i socialförsäkringssystemet reduceras. Systemet måste bli mer flexibelt och det sociala skyddsnätet vid sjukdom och arbetslöshet i möjligaste mån utformas så att det är likvärdigt oavsett om man är anställd eller är företagare och oavsett företagsform. Den som startar eller tar över ett företag bör kunna behålla sin sjukpenninggrundande inkomst under de första åren som företagare.

Slopa fåmansbolagsreglerna, de så kallade 3:12-reglerna

Fåmansbolagsreglerna bör förenklas och förändras så att utdelning ej beskattas hårdare än utdelning från noterade företag. De så kallade 3:12-reglerna ger i dag begränsade möjligheter att omvandla arbetsinkomster till utdelning eller reavinst. Det är svårt att göra 3:12-reglerna mer restriktiva än vad de redan är. Lösningen synes i stället ligga i att successivt trappa ned statsskatten så att avståndet mellan de högsta marginalskatterna och kapitalinkomstskatten reduceras.

Och inte minst:

Skapa ett gynnsamt entreprenörs- och företagarklimat

Sverige behöver fler nya företag och fler växande företag. Nyföretagandet skulle behöva öka med minst 10 000 företag per år bara för att ersätta de stora företagens förväntade minskning av antalet medarbetare. Det behövs än fler företag för att överbrygga de stora pensionsavgångarna i kölvattnet efter 40-talisterna. Våra politiker måste skapa goda förutsättningar för individer att starta, utveckla och driva företag. Svensk nyföretagarpolitik är bristfällig och nästan helt koncentrerad till att hjälpa individer med nya affärsidéer. Det är inte många anställda och unga som funderar på möjligheten att köpa ett företag. I stället ligger fokus på start av helt nya företag. Nyföretagarpolitiken bör även utformas så att den skapar förutsättningar för att ta över ett befintligt företag. Det finns många positiva sidor av övertagande. Dels minskar startsträckan rejält för den som tar över ett företag med en existerande affärsidé och produkter/tjänster att vidareförädla, dels kan överlåtelse av företag också leda till att företag som stagnerat får en ny expansionslust. Även attityderna till företagande och entreprenörskap måste förbättras. Entreprenörskap bör ingå som en naturlig komponent från förskola och genom hela utbildningen. Fler entreprenöriella individer ger fler potentiella företagare. Fler nya företag i olika branscher ger ett differentierat och dynamiskt näringsliv som minskar sårbarheten för konjunkturella svängningar. Ett gynnsamt entreprenörsklimat är viktigt för utveckling och tillväxt i befintliga företag.

Riskvilligt kapital i tidiga skeden är också avgörande för start av nya företag och en trång sektor för tillväxten av såväl nya som befintliga företag. Det är även av stor vikt att banker och andra kreditgivare blir mer öppna till ägarskiftet. I dag är de ofta mycket restriktiva med att ge lån till nya obeprövade företagare som ska ta

över en verksamhet. Om möjligt bör bankerna ge de nya företagarna ett större spelrum. Revisorer och andra företagsrådgivare är också viktiga aktörer för att i sina kontakter med företagare informera om problematiken kring ägarskiften.

Vi inom Företagarna, och andra näringslivsorganisationer, har också en viktig roll att informera företagarna om vikten av att planera ägarskiften i tid, men också i rollen att påverka beslutsfattare om att det måste skapas bättre förutsättningar för överlåtelse och nystart av företag.

Referenser

- Andersson, E. – Arbetarbladet Gestrike Affärer maj 2003.
- Davidsson, P. och Delmar F. (2002), *Tillväxt i små och nya – och något större och mognare – företag*, i Johansson, D. och Karlsson, N. (red), *Den svenska tillväxtskolan – Om den ekonomiska utvecklingens kreativa förstörelse*, Ratio.
- Du Rietz, G. och Johansson, D. (2002), *Skatterna, företagandet och tillväxten*. Working paper.
- Företagarna (2003), *Ett fåtal län bakom det sena 90-talets tillväxtboom*.
- Företagarna (2002), *Fakta om små och stora företag 2002*.
- Företagarna (2002), *Morgondagens yrkesutbildning – och småföretagens kompetensbehov*.
- Företagarna (2003), *Småföretagsbarometern våren 2003*.
- Företagarna (2003), Delrapport: *90 000 företag riskerar att försvinna när 40-talisterna går i pension*.
- Global Entrepreneurship Monitor (GEM), 2002 *Executive Report*.
- Hult, M. (1993), *Värdering av företag*. Liber-Hermods.
- ITPS (2002), *Nyföretagandet i Sverige 2000 och 2001*. S2002:008.
- Johansson, S-E och Falk, M. (1998), *Ägarskiften i företag*. Ekerlids Förlag.
- Karlström, Y. – Arbetarbladet Gestrike Affärer maj 2003.
- NUTEK (2002), *Företagens villkor och verklighet 2002. Dokumentation och svarsöversikt*. R 2002:9.
- NUTEK (2003), *Ett starkt entreprenörskap, policyskrift*.
- OECD (2001), *Main Science and Technology Indicators 2001/1*.
- SCB, *Arbetskraftsundersökning 2002, årsmedeltal*.
- SCB (2000), *Sveriges befolkning, prognos 2000–2050*.
- SCB, Företagsstatistik på Internet.
- SIFO, Kompletterande undersökning i samband med Företagarnas Småföretagsbarometer 2003.
- Svenskt Näringsliv (2001), *Radars undersökning 2001*.
- Svenskt Näringsliv (2001), Temo-undersökning: *Invandrarföretagare om att starta, driva och expandera företagande i Sverige*.

Vem vill ta över?

40-talisterna är en stor och företagsam generation. Deras pensionsavgångar inom en snar framtid kommer att göra tydliga avtryck på arbetsmarknaden och svensk ekonomi. Cirka 90 000 företag riskerar att försvinna.

Sveriges småföretag har en stor betydelse både som arbetsgivare och för den ekonomiska tillväxten. Företagarna har därför undersökt hur den demografiska utvecklingen kommer att slå mot företagandet. Rapporten baseras på en Sifo-undersökning som omfattar 5 000 företagare.

Vad får 40-talisternas stora pensionsavgångar för konsekvenser? Vad tänker sig företagarna för typ av ägarskifte; generationsskifte eller försäljning? Avser de att lägga ned sin verksamhet? Finns det barn som vill ta över? Har vårt land ett tillräckligt näringsrikt entreprenörs- och företagarklimat för att individer ska vilja bli företagare? Hur ser viljan ut i den yngre generationen till att starta, driva och ta över företag? Vad kan göras för att förhindra en massutslagning av 90 000 företag? Det är några frågor denna rapport ger svar på. Vi ger också förslag på näringspolitiska åtgärder som skulle mildra effekterna av 40-talisternas pensionsavgångar.

Rapporten i korthet:

- Var fjärde företagare är född på 40-talet.
- 40-talisternas pensionsavgångar kommer leda till cirka 180 000 ägarskiften.
- 45 000 företagare planerar att lägga ned direkt vid sin pension och 45 000 ägarskiften kommer sannolikt att misslyckas.
- Minst 160 000 arbetstillfällen går om intet om 90 000 företag försvinner.
- Drygt var tredje företagare vet inte hur de skulle hitta en köpare av företaget vid en eventuell försäljning.
- Sverige har idag ett alldeles för dåligt entreprenörsklimat och svagt nyföretagande.
- Sex av tio företagare rekommenderar den yngre generationen att bli företagare.

företagarna[®]